

KIS SZEGEDI MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

XVII.

A nemzeti művelődésügy szegedi előbontakozásának szükségszerű eleme, következménye és egyben serkentője volt a sajtótermékek (könyvek, folyóiratok stb.) rohamos helyi fölhalmozódása. A szerzetes rendházak már régóta fönnálló, gazdag, de a nyilvánosság elől jobbra elzárt könyvtárai (a piaristák, ferencesek, minoriták elsősorban egyházi, tudományos és iskolai célokat szolgáló gyűjteményei) mellett a XIX. század első felében alakult társas egyletek nagy buzgalommal láttak hozzá könyvtárak létesítéséhez és gyarapításához, hazai és külföldi időszaki kiadványok, folyóiratok, hírlapok beszerzéséhez. Ma már nehezen mérhető fel, hogy a magánosok körében hogyan növekedett az igény e tekintetben. A korról szóló hiteles följegyzések alapján azonban tudunk arról, hogy a szegedi értelmiség és iparosság körében szép számmal akadtak, akik a körülményekhez képest tekintélyes számú és különösen igényes összeállítású könyvtárral rendelkeztek. Közülük is kiemelkedett a neves Vedres István és Tary Pál szenátor sokat emlegetett könyvtára. (Taryt Móra Ferenc a város „első bibliofil”-jeként aposztrofálta egy cikkében.)

A helyben megjelenő nyomtatványok is egyre nagyobb teret kaptak a szegedi művelődés történetében. 1796-ban a városi tanács lelkesen pártfogolta Rodelmayer Gáspár nyomdaalapítás iránti kérelmét. És bár ez a vállalkozás a felsőbb engedély hiányában nem sikerülhetett, Grün Orbán Fülöpnek 1801-ben berendezett nyomdája működtetéséhez a következő esztendőben sikerült engedélyt kapnia. (A nyomdát 1840-ben művezetője, Burger Gusztáv vette át Grün özvegyétől.) A Szegeden sajtó alá kerülő munkákat előbb Pesten cenzúrázták, majd 1810-től a helyi piarista gimnázium igazgatói kapták meg a cenzori hatáskört, s ezt jól kivehető liberalizmussal gyakorolták.

1850-ig mintegy ezerre tehető a helyi kiadványok száma, amelyben a korban szokásos és divatos kiadványtípusok szinte mindegyike képviselve volt: is-

kolai és egyéb alkalmi emléklapok, röpiratok, almoskönyvek, kalendáriumok, tudományos értekezések, hitbuzgalmi írások, szépirodalmi és ismeretterjesztő művek, az első szegedi hírlapok — a magyar mellett latin, német és több szláv nyelven is. (Arra is van adatunk, hogy a Grün-féle szegedi nyomda egy időben még bérmunkát is vállalt a váci és nagyváradai nyomda számára.)

Tagadhatatlan, hogy a szegedi kiadványok a nyomda fennállásának első félszázadaiban többnyire alkalmi füzetek, kalendáriumok voltak. Abban az időben azonban ez országos jelenség: ezekkel az olcsó és igen kelendő kiadványokkal sikerült fenntartani a nyomdákat országszerte, s biztosítani a saját kisebb vevőkörre számot tartó művek megjelenését.

Az első igazi könyvesbolt ugyancsak 1848-ban nyílt meg Szegeden (Bába Imréné), a helyi vásárokon és a kereskedők boltjaiban, a könyvkötők műhelyeiben azonban addig is rendszeresen folyt a könyvárusítás.

Mint országosan is, a szegedi sajtó történetében is korszakhatár az 1848-as sajtótörvény, a cenzúra eltörlése. A korábbi időszaki, hírlappótló kiadványok utódaiként 1848-ban is jelentek meg városunkban politikai és hadi eseményekről szóló füzetek, kiáltványok. A szabad sajtó első szegedi terméke a „Hazafiak!” című plakát volt, amely a lakosságot tájékoztatta 1848. március 18-án a forradalmi változásokkal összefüggő helyi intézkedésekről.

1849. január 1-én indult meg a Tiszavidéki Újság, az első, hetenként kétszer megjelenő, szegedi Hírlap, fejlécén jellemző emblémával: nemes, iparos és paraszt fog kezét a nemzeti jelvények fölött. Ezt a lapot váltotta föl 1849 májusától a Szegedi Hírlap (Táncsics Mihályt is munkatársai közt tartathatjuk számon), amely a forradalom és szabadságharc számos, rövid életű hírlapja egyikeként azért is nevezetes, mert az 1849-ben a fővárost elhagyni kényszerülő kormány hivatalos lapja (a Közlöny) mellett a forradalmi idők legtovább fönnálló újsága volt.

N. J.